ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Petra Průchy a soudců JUDr. Jaroslava Vlašína a JUDr. Jana Vyklického v právní věci žalobce: **RSDr. J. Š.,** zastoupen advokátem Mgr. Pavlem Šimákem, se sídlem Komenského 319, Písek, proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**, se sídlem Křížová 25, Praha 5, o přezkumu rozhodnutí žalované ze dne 17. 4. 2012, č. j. X, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 1. 10. 2012, č. j. 2 Ad 30/2012 - 18,

takto:

I. Kasační stížnost **se zamítá.**

II. Žádný z účastníků **nemá** právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti.

Odůvodnění:

Včas podanou kasační stížností žalobce (dále jen „stěžovatel“) brojil proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích (dále jen „krajský soud“) ze dne 1. 10. 2012, č. j. 2 Ads 30/2012 - 18 (dále jen „napadený rozsudek“), jímž krajský soud zamítl žalobu stěžovatele proti rozhodnutí žalované ze dne 17. 4. 2012, č. j. X (dále jen „napadené rozhodnutí“) o námitkách proti prvostupňovému rozhodnutí ze dne 30. 1. 2012, č. j. X.

Prvostupňovým rozhodnutím bylo stěžovateli uloženo vrátit přeplatek na vdoveckém důchodu v částce 205.267 Kč, a to do 15 dnů od právní moci tohoto rozhodnutí. Přeplatek na vdoveckém důchodu vznikl stěžovateli z důvodu souběhu výplaty tohoto důchodu se starobním důchodem vypláceným ode dne 23. 9. 2007. Stěžovateli proto náležel vdovecký důchod v období 23. 9. 2007 do 15. 9. 2011 pouze ve výši 106.716 Kč, ačkoliv mu byl vyplacen v nekrácené výši v částce 311.983 Kč. Stěžovatel v žádosti o uvolnění výplaty starobního důchodu ze dne 18. 7. 2007 podané u Vojenského úřadu sociálního zabezpečení Ministerstva obrany ČR neuvedl, že pobírá vdovecký důchod

od žalované. Tím zavinil přeplatek na vdoveckém důchodu ve smyslu § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon č. 582/1991 Sb.), který měl být v souběhu s vyšším starobním důchodem vyplácen ve výši poloviny procentní výměry.

Napadeným rozhodnutím bylo prvostupňové rozhodnutí žalované změněno tak, že stěžovateli byla uložena povinnost vrátit žalované přeplatek na vdoveckém důchodu za dobu od 23. 9. 2007 do 15. 9. 2011 ve výši 205.267 Kč do 15 dnů od právní moci rozhodnutí. V odůvodnění žalovaná uvedla, že vycházela z následujícího skutkového stavu. Stěžovateli byl přiznán ode dne 25. 3. 2005 vdovecký důchod podle § 49 zákona č. 155/1995 Sb. Zároveň ovšem stěžovateli svědčil nárok na starobní důchod, který mu byl přiznán ode dne 23. 9. 2002, ovšem bez výplaty. K uvolnění výplaty starobního důchodu došlo dne 23. 9. 2007. K souběhu nároku na důchod od žalované i Vojenského úřadu sociálního zabezpečení došlo od 23. 9. 2007. Rozhodnutím ze dne 15. 8. 2011, č. j. X došlo k zastavení výplaty vdoveckého důchodu ode dne 16. 9. 2011, přičemž zároveň byl stěžovatel informován o předání výplaty vdoveckého důchodu Vojenskému úřadu sociálního zabezpečení Ministerstva obrany ČR (dále jen „VÚSZ“). VÚSZ sloučil rozhodnutím ze dne 13. 9. 2011 ode dne 16. 9. 2011 vdovecký důchod ve výši 2.344 Kč měsíčně s přiznaným starobním důchodem ve výši 15.176 Kč podle ustanovení § 9 odst. 2 a § 59 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 582/1991 Sb.“).

Žalovaná odkázala zejména na ustanovení § 115, § 51 odst. 2 tohoto zákona a § 59 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb. a uvedla, že stěžovatel pobíral ke dni uvolnění výplaty starobního důchodu (tj. 23. 9. 2007) vdovecký důchod, a bylo nutno postupovat podle § 59 zákona č. 155/1995 Sb., podle něhož jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu starobního důchodu a na výplatu vdoveckého důchodu, vyplácí se vyšší důchod v plné výši a z dalšího důchodu se vyplácí polovina procentní výměry. Z toho žalovaná dovodila, že k souběhu důchodu a vdoveckého důchodu došlo již k datu 23. 9. 2007, takže výplata vdoveckého důchodu ve výši poloviny procentní výměry náležela již od 23. 9. 2007. Žalovaná v napadeném rozhodnutí vyčíslila celkový přeplatek za období od 23. 9. do 15. 9. 2011 konkrétně jako součet dílčích přeplatků za jednotlivá období výplaty vdoveckého důchodu mezi daty jeho valorizace, přičemž dospěla k závěru, že celková výše vyplaceného vdoveckého důchodu činila 311.983 Kč, ačkoliv důchod náležel pouze ve výši 106.716 Kč. Z toho vyplynulo, že za uvedené období tedy vznikl stěžovateli přeplatek ve výši 205.267 Kč. Žalovaná dále vyložila ustanovení § 50 odst. 1 (oznamovací povinnost oprávněného či jiného příjemce dávky) a § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. (odpovědnost za přeplatek), přičemž dospěla k závěru, že stěžovatel měl svou oznamovací povinnost splnit u žalované nebo u VÚSZ. Porušení oznamovací povinnosti spočívalo v tom, že stěžovatel do osmi dnů ode dne uvolnění výplaty starobního důchodu neoznámil, že pobírá vdovecký důchod, ačkoliv o tom věděl. K tomu žalovaná uvedla, že v žádosti o uvolnění výplaty starobního důchodu ze dne 18. 7. 2007 adresované VÚSZ nebyl uveden jakýkoliv údaj o pobírání vdoveckého důchodu stěžovatelem. Ani VÚSZ tedy nebyl jakožto orgán příslušný k rozhodování o sloučení starobního a vdoveckého důchodu podle § 115 zákona č. 582/1991 Sb. seznámen se skutečností, že účastník řízení pobírá vdovecký důchod u žalované, přestože měl stěžovatel tuto oznamovací povinnost splnit již v řízení o uvolnění výplaty starobního důchodu do 23. 9. 2007 pro účely sloučení těchto důchodů a neučinil tak ani později. Stran námitky stěžovatele, že toto měla žalovaná

zjistit z evidenčních listů a dalších dokladů předaných zaměstnavatelem, žalovaná uvedla, že toto nelze považovat za splnění oznamovací povinnosti, neboť z těchto dokumentů žalovaná nemohla vyvodit rozhodnou skutečnost pro výši a výplatu vdoveckého důchodu, tzn. že je stěžovateli již starobní důchod vyplácen od 23. 9. 2007. Ani Okresní správa sociálního zabezpečení v Písku (dále jen „OSSZ v Písku“), ani žalovaná tedy s touto skutečností nebyly seznámeny. Na vzniku povinnosti stěžovatele vrátit přeplatek nemění nic ani skutečnost, že žádost o uvolnění výplaty nemá předepsanou formu a jednalo se o doplňující úkon k již podané žádosti o přiznání starobního důchodu. Nicméně, toto upozornění se nijak nedotýkalo zákonné povinnosti podle § 50 zákona č. 582/1991 Sb. Stěžovatel tak zavinil přeplatek na vdoveckém důchodu tím, že neoznámil rozhodné skutečnosti ve lhůtě do osmi dnů v souladu s § 50 zákona č. 582/1991 Sb., ačkoliv musel z okolností předpokládat, že takto učinit měl. Tím způsobil, že žalovaná vyplácela vdovecký důchod v nesprávné výši, a to v období od 23. 9. 2007 do 15. 9. 2011, čímž zavinil přeplatek ve výši 205.267 Kč. Stěžovatel tedy přijal, resp. bezodkladně nevrátil vdovecký důchod při vědomí jeho neoprávněného vyplácení. Podle žalované vyplývala vědomost stěžovatele o protiprávním pobírání vdoveckého důchodu jednak z toho, že ustanovení § 59 zákona č. 155/1995 Sb. uvádí, že při souběhu nároků na výplatu přímého důchodu a pozůstalostního důchodu vyplácí vyšší důchod v plné výši a z ostatních důchodů se vyplácí pouhá polovina procentní výměry, a jednak z toho, že mezi poživateli pozůstalostních důchodů je všeobecně známou skutečností, že při souběhu starobního důchodu a pozůstalostního důchodu dochází k jejich úpravě a na úhrnné výši náleží méně, než kolik bylo vypláceno. Vzhledem k nedostatku údajů v důsledku nesplnění oznamovací povinnosti nebylo v případě stěžovatele vůbec známo, u kterého orgánu, a zda takový důchod u jiného orgánu, stěžovatel pobírá. K tomu žalovaná podotkla, že orgány sociálního zabezpečení nejsou ze zákona povinny vést společnou evidenci výplat důchodů a není proveditelné u každého případu zjišťovat, zda může příjemce důchodu pobírat důchod i od jiného orgánu. Již z formuláře k žádosti o vdovecký důchod ze dne 8. 4. 2005, resp. v žádosti o starobní důchod ze dne 12. 8. 2002, je patrno, že žalovaná běžně požaduje od žadatele důchodu údaj, zda pobírá důchod a u kterého orgánu. Stěžovatel si měl být vědom toho, že pokud se změnily skutečnosti, které byly uvedeny v žádostech ze dne 12. 8. 2002 a 8. 4. 2005, je důležité je ohlásit v souladu s § 50 zákona č. 582/1991 Sb. Z uvedených důvodů žalovaná nevyhověla námitkám stěžovatele, nicméně výrok prvostupňového rozhodnutí změnila v tom směru, že doplnila dobu, za kterou se přeplatek na vdoveckém důchodu stěžovatele požaduje zpět.

V odůvodnění napadeného rozsudku krajský soud vyhodnotil prokázaný skutkový stav z pohledu právní úpravy platné a účinné v den vydání napadeného rozhodnutí žalované a dospěl k následujícím právním závěrům. Předmětem řízení bylo v souzené věci učiněno rozhodnutí o povinnosti vrátit přeplatek na vdoveckém důchodu. Odpovědnost příjemců dávek důchodového pojištění upravuje § 118a zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Tento předpis obsahuje tři skutkové podstaty zakládající nárok žalované vůči příjemci dávky na vrácení přeplatku. Podle uvedené právní normy jestliže důchod byl vyplácen neprávem nebo ve vyšší částce než náležel, protože příjemce důchodu nesplnil některou jemu uloženou povinnost, přijal důchod nebo jeho část, ačkoli musel z okolností předpokládat, že byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, nebo vědomě jinak způsobil, že důchod nebo jeho část byl vyplácen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, má plátce důchodu vůči příjemci důchodu nárok na vrácení, popřípadě úhradu nesprávně vyplacené částky. Rozhodnutí o povinnosti vrátit přeplatek se opírá o

právní zjištění o tom, že stěžovatel nesplnil jemu uloženou povinnost. Touto povinností je oznamovací povinnost založená § 50 odst. 1 zák. č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v novelizovaném znění. Podle tohoto předpisu je příjemce dávky důchodového pojištění povinen písemně ohlásit plátci dávky do osmi dnů skutečnosti rozhodné pro trvání nároku na dávku, její výši a výplatu nebo poskytování. Tuto oznamovací povinnost stěžovatel nesplnil ve lhůtě osmi dnů od okamžiku zahájení vyplácení starobního důchodu VÚSZ sdělením o tom, že je poživatelem vdoveckého důchodu vypláceného žalovanou. Je to tudíž protiprávní jednání stěžovatel spočívající v porušení zákonné povinnosti založené § 50 odst. 1 zákona. Nesplněním této povinnosti pak nastal škodlivý následek spočívající ve vzniku přeplatku na vdoveckém důchodu. Mezi nesplněním oznamovací povinnosti a vznikem přeplatku je tu příčinná souvislost. Je-li ve smyslu judikatury Nejvyššího správního soudu odpovědnost za přeplatek odpovědností subjektivní, pak další podmínkou pro vrácení přeplatku je zavinění (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu v Brně ze dne 26. 5. 2010, č. j. 3 Ads 35/2010 - 54). Při výkladu tohoto pojmu se ve všech právních oborech vychází z jeho obecného právního významu. Jednou z forem zavinění je též nevědomá nedbalost. I taková forma zavinění postačuje ke vzniku odpovědnosti za přeplatek. K porušení právní povinnosti stěžovatelem proto došlo zaviněně ve formě nevědomé nedbalosti.

Krajský soud tedy dospěl k závěru, že jsou tudíž splněny všechny podmínky odpovědnosti stěžovatele za vzniklý přeplatek, tedy protiprávní jednání stěžovatele spočívající v nesplnění oznamovací povinnosti, následkem čehož došlo ke vzniku přeplatku, mezi nesplněním oznamovací povinnosti a přeplatkem je příčinná souvislost a stalo se tak zaviněně ve formě nevědomé nedbalosti. Zákonné požadavky pro vrácení přeplatku podle § 118a odst. 1 zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení vzniklého tím, že stěžovatel nesplnil jemu uloženou povinnost, konkrétně oznamovací povinnost, jsou proto dodrženy. Oznamovací povinnost podle § 50 zákona svědčí příjemcům dávek, nikoli VÚSZ. Tomuto úřadu stěžovatel pouze oznámil, že skončil pracovní poměr a požaduje vyplácet starobní důchod. Dále sdělil, že předloží evidenční list důchodového pojištění. Jinou informaci VÚSZ nesdělil, přičemž samotnou žádostí o důchod nebyla oznamovací povinnost splněna. Žádost o starobní důchod byla stěžovatelem uplatněna v roce 2002, tudíž v době před vznikem nároku na vdovecký důchod. Stěžovatel byl v té době poživatelem výsluhového příspěvku.

Vydáním písemností souvisejících se skončením pracovního poměru se žalovaná nedozvěděla o tom, že stěžovatel požádal o starobní důchod a u kterého úřadu. Nebylo proto její povinností prověřovat změnu okolností pro výplatu vdoveckého důchodu. Kdyby tomu tak bylo, tak by právní předpis nemusel zakládat pro příjemce dávek oznamovací povinnost ve smyslu § 50 zákona. V době podání žádosti o vdovecký důchod nebyl stěžovatel příjemcem starobního důchodu, což také potvrdil v žádosti o takový důchod. Bylo na žalobci ve stanovené lhůtě oznámit, že je příjemcem starobního důchodu. Okolnost, že při uplatnění žádosti o vdovecký důchod je zjišťováno pobírání jiného důchodu dokládá, že takový údaj má pro plátce dávky význam a má tudíž vliv i na práva a povinnosti žadatele o důchod. Stěžovatel sám v žádosti o výplatu důchodu uvedl, že evidenční list VÚSZ předloží a za situace, kdy plátcem důchodu byl VÚSZ, pak tomuto úřadu jsou okresními správami sociálního zabezpečení předávány podklady pro výplatu důchodu. Již z toho důvodu nelze přisvědčit žalobnímu tvrzení o tom, že žalovaná měla či mohla mít k dispozici písemnosti nezbytné pro správné stanovení vdovského důchodu.

Krajský soud dospěl k závěru, že příčinná souvislost mezi porušením oznamovací povinnosti stěžovatele a vznikem přeplatku byla v posuzované věci splněna.

Z hlediska formy zavinění krajský soud uvedl, že pro nesplnění oznamovací povinnosti postačí zavinění ve formě nedbalosti nevědomé. Právě takovou formou stěžovatel vznik přeplatku nesplněním oznamovací povinnosti zavinil. Oznamovací povinnost je stanovena zákonem a zavazuje tudíž každého a žádný z dotčených orgánů sociálního zabezpečení nemá poučovací povinnost o oznamovací povinnosti příjemců důchodů. Oznamovací povinnost stanovená § 50 zákona zavazuje každého příjemce důchodů. To znamená, že příjemce důchodu o nesprávné výši důchodu vědět měl a mohl. Krajský soud proto uzavřel, že podmínky pro vrácení přeplatku na vdoveckém důchodu podle § 118a odst. 1 zákona byly dodrženy. Napadené rozhodnutí je proto zákonu odpovídající a o formě zavinění tu nejsou žádné pochybnosti. Závěrem krajský soud poukázal na to, že stran námitek k vyplnění žádosti o vdovecký důchod nelze přisvědčit, neboť příslušným kolonkám lze rozumět zcela jednoznačně, a to tak, že jiný důchod stěžovatel nepobírá od žádného úřadu. Rozhodné je, že stěžovatel svým podpisem obsah žádosti stvrdil jako správný. Okolnost, že přeplatek na vdoveckém důchodu byl zjištěn při kontrole, ještě neznamená, že úřady mohou okamžitě zjistit veškeré údaje o určité osobě. Pro věc je však významné, že jsou dodrženy podmínky pro vrácení přeplatku na vdoveckém důchodu. Závadný postup při výplatě důchodů byl zjištěn při kontrole, a proto není přiléhavé argumentovat závadami ve spolupráci v replice uvedených orgánů. Tvrzení stěžovatele o tom, že nezjišťoval způsob výpočtu obou důchodů, nemění nic na jeho odpovědnosti za vzniklý přeplatek. Soud proto shrnuje, že napadené rozhodnutí nebylo vydáno v rozporu s § 50 odst. 1 a § 118 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. Vzhledem k těmto důvodům krajský soud podle § 78 odst. 7 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „s. ř. s.“) žalobu zamítl.

Kasační stížnost proti napadenému rozsudku byla podána z důvodů uvedených v ustanovení § 103 odst. 1 písm. a), b) s. ř. s., tedy nezákonnosti rozhodnutí spočívající v nesprávném posouzení právní otázky a vadě řízení spočívající v tom, že skutková podstata, z níž správní orgán vycházel, je v rozporu s obsahem spisu. Konkrétně stěžovatel uvedl, že při skončení zaměstnání spolupodepsal stěžovatel se svým zaměstnavatelem listiny, které byly zaslány žalované. Jednalo se o evidenční list důchodového pojištění, potvrzení při změně zaměstnání a potvrzení o zdanitelných příjmech. V potvrzení o změně zaměstnání bylo uvedeno, že důvodem pro skončení pracovního poměru je odchod do důchodu. Nemůže přitom být kladeno za vinu žalobci, že si dvě oddělení žalovaného tuto informaci nepředají nebo že ji nezadají do své evidence. Podle § 51 odst. 2 zákona č. 582/1991 Sb. povinnost příjemce dávky podat hlášení se považuje za splněnou, jestliže příjemce spolupodepsal hlášení, které orgánu sociálního zabezpečení zaslal zaměstnavatel. Stěžovatel tedy je přesvědčen, že svou oznamovací povinnost splnil. Stěžovatel již dne 18. 4. 2005 provedl změnu v evidenci obyvatel ohledně svého rodinného stavu na „vdovec“, tudíž z evidence obyvatel mohl tuto skutečnost každý orgán veřejné moci zjistit. Stěžovatel nemůže nést odpovědnost za to, že VÚSZ nesdělil žalované, že začal stěžovateli vyplácet starobní důchod, jehož výplata byla do té doby pozastavena. VÚSZ měl být navíc sám podle zákona aktivní, neboť měl rozhodnout o sloučení vyplácení starobního důchodu a vdoveckého důchodu, což však učinil se značným zpožděním. Stěžovatel se proto domnívá, že není dána příčinná souvislost mezi případným porušením oznamovací povinnosti a vznikem přeplatku. Žádost o přiznání starobního důchodu podával stěžovatel u žalované, nikoliv u VÚSZ. Žalovaná pak celý důchodový spis stěžovatele zaslala VÚSZ.

Pokud tedy žalovaná při předání dokumentace zapomněla uvést, že stěžovatel pobírá vdovecký důchod, nemůže to být přičítáno k tíži stěžovatele. Stran otázky zavinění na straně stěžovatele měl podle jeho názoru krajský soud přihlédnout k tomu, že stěžovatele nikdo o této oznamovací povinnosti nepoučil. Stěžovatel podepisoval různé formuláře, ale nikde nebyla zmínka o problematice souběhu starobního a vdoveckého důchodu, ani o oznamovací povinnosti. Napadené rozhodnutí žalované tedy stěžovatel považuje za nespravedlivé a navrhl jak zrušení napadeného rozsudku, tak i napadeného rozhodnutí žalované z uvedených důvodů.

Žalovaná se k podané kasační stížnosti nevyjádřila.

Ze správního spisu žalované a VÚSZ vyplynuly pro posouzení předmětné věci následující skutečnosti:

Stěžovatel podal ze dne 12. 8. 2002 u OSSZ v Písku žádost o přiznání starobního důchodu bez výplaty. Z formuláře žádosti vyplývá, že stěžovatel byl poučen v tom smyslu, že si je vědom, že nepravdivé údaje mohou přivodit nejen odnětí neprávem získaného důchodu a vymáhání náhrady škody, ale i trestní stíhání. Formulář neobsahuje příslušnou kolonku pro uvedení údaje o příp. vyplácení jiné důchodové dávky.

VÚSZ přiznal stěžovateli rozhodnutím ze dne 1. 10. 2002, č. j. X starobní důchod ve výši 7.796 Kč ode dne 23. 9. 2002, avšak bez výplaty.

Stěžovatel byl upozorněn dopisem VÚSZ ze dne 12. 7. 2004 na své povinnosti související s uvolněním výplaty výsluhového příspěvku s tím, že dne 23. 9. 2007 dovrší věk 60 let a výplata výsluhového příspěvku bude opětovně posouzena. Zároveň byl poučen o dokladech potřebných k žádosti o výplatu starobního důchodu, je-li v pracovním poměru. V tomto ohledu rovněž nebylo obsahem dopisu poučení o souběhu starobního důchodu s jinou důchodovou dávkou.

Stěžovatel podal dne 8. 4. 2005 u OSSZ v Písku žádost o přiznání vdoveckého důchodu s datem přiznání 25. 3. 2005, tedy k datu úmrtí své manželky B. Š. (nar. X). Ani v této žádosti nebylo obsaženo poučení o souběhu výplaty důchodových dávek. V kolonce „žadatel“ je však uvedeno v řádku týkajícím se pobírání důchodových dávek slovo „odpadá.“

Stěžovatel podal dne 18. 7. 2007 vlastnoručně sepsanou žádost, v níž uvedl, že dnem 22. 9. 2007 končí pracovní poměr a s dalším zaměstnáním nepočítá. Proto požádal o uvolnění výplaty starobního důchodu dnem 23. 9. 2007.

Výplata starobního důchodu byla stěžovateli uvolněna rozhodnutím VÚSZ ze dne 16. 10. 2007, č. j. X.

Stěžovateli byla rozhodnutím žalované ze dne 19. 8. 2011, č. j. X, zastavena s účinností od 16. 9. 2011 výplata vdoveckého důchodu, přičemž podle ustanovení § 115 zákona č. 582/1991 Sb. byla předána VÚSZ, který stěžovateli přiznal starobní důchod ode dne 23. 9. 2002.

Rozhodnutím VÚSZ ze dne 13. 9. 2011 bylo rozhodnuto o sloučení vdoveckého důchodu stěžovatele a starobního důchodu v celkové výši 17.520 Kč měsíčně.

Z rozpisu vyplacených částek na pozůstalostním důchodu (vdoveckém důchodu) přiznaném stěžovateli dne 25. 3. 2005 vyplývá, že za období od 23. 9. 2007 do 15. 9. 2011 bylo stěžovateli vyplaceno na vdoveckém důchodě 311.983 Kč.

Nejvyšší správní soud nejprve zkoumal formální náležitosti kasační stížnosti, přičemž zjistil, že je podána osobou oprávněnou a je proti napadenému rozsudku přípustná za podmínek ustanovení § 102 a § 104 s. ř. s.

Nejvyšší správní soud přezkoumal napadený rozsudek krajského soudu i řízení, jež jeho vydání předcházelo, v souladu s § 109 odst. 3 a 4 s. ř. s., neshledal přitom vady, k nimž by musel přihlédnout z úřední povinnosti; vázán rozsahem a důvody, které stěžovatel uplatnil ve své kasační stížnosti, dospěl k závěru, že kasační stížnost **není důvodná.**

Stěžovatel v kasační stížnosti namítl důvody spočívající v nesprávném posouzení otázky soudem v předchozím řízení [§ 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s.] a dále důvody spočívající ve vadách řízení před správním orgánem [§ 103 odst. 1 písm. b) s. ř. s.].

V prvé řadě Nejvyšší správní soud považuje za nutné shrnout právní úpravu vzniku odpovědnosti za přeplatek na důchodové dávce podle právního stavu platného a účinného v době vydání napadeného rozhodnutí. Důvod kasační stížnosti je uveden v § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s., podle něhož lze kasační stížnost podat z důvodu tvrzené nezákonnosti rozhodnutí spočívající v nesprávném posouzení právní otázky soudem v předcházejícím řízení. Nesprávné posouzení právní otázky spočívá v tom, že je na správně zjištěný skutkový stav aplikována nesprávná právní norma, popřípadě je aplikována správná právní norma, která je však nesprávně vyložena.

V posuzované věci je klíčovým výklad § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., podle něhož platí: *Jestliže důchod byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, protože příjemce důchodu nesplnil některou jemu uloženou povinnost, přijal důchod nebo jeho část, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, nebo vědomě jinak způsobil, že důchod nebo jeho část byl vyplácen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, má plátce důchodu vůči příjemci důchodu nárok na vrácení, popřípadě náhradu nesprávně vyplacené částky*. Jedná se tedy o odpovědnostní vztah, jehož prvky jsou 1) protiprávní jednání příjemce důchodu spočívající v porušení některé z jeho zákonných povinností; 2) škodlivý následek; 3) kauzální nexus mezi jednáním příjemce důchodu a škodlivým následkem a konečně 4) zavinění jako psychický vztah příjemce důchodu ke vzniku přeplatku.

Předmětné ustanovení bylo již mnohokrát judikaturou vyloženo tak, že obsahuje několikero skutkových podstat upravujících situace, kdy je z různých důvodů důchodová dávka vyplacena ve vyšší částce, než by měla náležet. Konkrétně Nejvyšší správní soud dospěl ve svém rozsudku ze dne 26. 5. 2010, č. j. 3 Ads 35/2010 – 54, k názoru, že *schéma tohoto odpovědnostního vztahu je tvořeno alternativními skutkovými podmínkami, z nichž alespoň jedna musí být splněna pro vznik odpovědnosti za přeplatek na důchodu (tj. „nesplnění uložené povinnosti“, „přijetí důchodu či jeho části při vědomí jeho neoprávněného vyplacení“,*

„jiné vědomé způsobení vzniku přeplatku"). Ačkoliv citované ustanovení zde výslovně neužívá pojem „zavinění" ani výslovně nehovoří o žádné z jeho forem (tj. úmyslu či nedbalosti), je z jeho jazykového a logicko-systematického výkladu jednoznačně patrné, že odpovědnost oprávněné osoby, příjemce dávky je tzv. subjektivní odpovědností. Teorie i praxe nahlíží na charakter této právní odpovědnosti tak, že jde o kombinaci odpovědnosti bez zavinění (u první skutkové podstaty spočívající v nesplnění uložené povinnosti) a dalších dvou skutkových podstat založených na principu subjektivní odpovědnosti (přijetí důchodu vědomě ve vyšší částce, jiné způsobení vzniku přeplatku). O tento výklad předmětného ustanovení se opřela jak žalovaná v napadeném rozhodnutí, tak i krajský soud při jeho přezkumu. Nejvyšší správní soud tento výklad ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. potvrdil ve svém rozsudku ze dne 2. 8. 2013, č. j. 4 Ads 58/2013 – 21, a nemá žádný důvod se od tohoto výkladu odchýlit ani v posuzované věci.

V posuzované věci je porušení povinnosti stěžovatelem spatřováno orgány sociálního zabezpečení v tom, že nesplnil svou oznamovací povinnost spočívající v tom, že po uvolnění výplaty starobního důchodu VÚSZ ke dni 23. 9. 2007 neoznámil VÚSZ či žalované, že pobírá již vdovecký důchod, přičemž tak neučinil ani později. Žalovaná dále v odůvodnění napadeného rozhodnutí uvedla, že svou oznamovací povinnost měl stěžovatel splnit buď u ní, nebo u VÚSZ. Oznamovací povinnost je upravena v ustanovení § 50 odst. 1 a 2 zákona č. 582/1991 Sb., podle něhož platí, že *oprávněný nebo jiný příjemce dávky důchodového pojištění je povinen písemně ohlásit plátci dávky do 8 dnů skutečnosti rozhodné pro trvání nároku na dávku, její výši a výplatu nebo poskytování. Povinnost příjemce dávky podat hlášení podle odstavce 1 se považuje za splněnou, jestliže příjemce spolupodepsal hlášení, které orgánu sociálního zabezpečení zaslal zaměstnavatel.* Stěžovatel v kasační stížnosti však tvrdí, že svou oznamovací povinnost splnil, neboť spolupodepsal hlášení, které orgánu sociálního zabezpečení zaslal zaměstnavatel.

Nejvyšší správní soud z obsahu správních spisů dovodil, že tímto tvrzeným hlášením zaměstnavatele vztahujícím se k rozhodnému období může být pouze evidenční list důchodového pojištění ze dne 8. 10. 2007 vyhotovený zaměstnavatelem Ing. Z. B., se sídlem Na Stínadlech 368, Písek a vlastnoručně spolupodepsaný stěžovatelem. Tento evidenční list však potvrzuje pouze dobu pojištění v roce 2007, a to v období od 1. 1. do 22. 9. 2007. Z tohoto evidenčního listu však nevyplývá nic o tom, že stěžovateli již byla ode dne 23. 9. 2007 uvolněna výplata starobního vypláceného VÚSZ, ani to, že byl v té době příjemcem vdoveckého důchodu. Jiné „hlášení zaměstnavatele" spolupodepsané stěžovatelem se ve správním spisu nenalézá. Z uvedených skutečností je třeba dovodit, že tímto spolupodpisem nebyly naplněny podmínky pro náhradní splnění oznamovací povinnosti příjemce důchodové dávky tak, jak je předvídá § 50 odst. 2 zákona č. 582/1991 Sb., neboť skutečností rozhodnou pro vyplácení starobního důchodu stěžovateli byla nepochybně skutečnost, že již od 23. 5. 2005 byl stěžovateli vyplácen vdovecký důchod, s nímž se uvolněná výplata starobního důchodu nutně dostala do souběhu. Jak však vyplývá ze žádosti o uvolnění výplaty starobního důchodu (sepsané vlastnoručně, nikoliv ve formulářové podobě), stěžovatel plátci starobního důchodu (VÚSZ) nesdělil, že pobírá vdovecký důchod po své manželce B. Š., přičemž ve správním spisu ani dodatečně žádné takové sdělení ze strany stěžovatele obsaženo není. Je tedy třeba uzavřít, že stěžovatel skutečně nesplnil svou oznamovací povinnost ve smyslu ustanovení § 50 odst. 1, 2 zákona č. 582/1991 Sb., neboť žalované v zákonem stanovené osmidenní lhůtě počítané ode dne uvolnění výplaty starobního důchodu (23. 9. 2007) ani později nesdělil, že mu začal být na

základě jeho žádosti vyplácen starobní důchod, který mu byl přiznán bez výplaty již ke dni 23. 9. 2002. Alternativní rozhodnou skutečnost ve vztahu k vyplácení starobního důchodu představuje okolnost, že stěžovatel nesdělil ani VÚSZ, že pobírá ode dne 25. 3. 2005 vdovecký důchod od žalované. Nejvyšší správní soud souhlasí se žalovanou, že oznamovací povinnost zde mohla být ze strany stěžovatele splněna alternativně vůči jednomu z obou plátců důchodových dávek, nicméně nestalo se tak. Stěžovatelova námitka, jíž tvrdí splnění oznamovací povinnosti, tedy není důvodná, neboť stěžovatel nesplnil zákonem uloženou povinnost, čímž se dopustil protiprávní jednání spočívajícího v nekonání.

Stran hodnocení otázky zavinění na straně stěžovatele měl podle jeho názoru krajský soud přihlédnout k tomu, že stěžovatele nikdo o této oznamovací povinnosti nepoučil. Stěžovatel podepisoval různé formuláře, ale nikde nebyla zmínka o problematice souběhu starobního a vdoveckého důchodu, ani o oznamovací povinnosti. Nejvyšší správní soud musí dát stěžovateli za pravdu v tom, že ze strany VÚSZ ani v rozhodnutí o přiznání starobního důchodu ze dne 1. 10. 2002, ani v rozhodnutí o uvolnění jeho výplaty ze dne 16. 10. 2007, ani ve formuláři žádosti ani v jiných sděleních adresovaných stěžovateli nebylo obsaženo výslovné poučení o oznamovací povinnosti ve smyslu ustanovení § 50 zákona č. 582/1991 Sb. Stejně tak se takového poučení stěžovateli nedostalo ani ze strany žalované. Poučení o oznamovací povinnosti však nepředstavuje poučení o opravném prostředku (§ 86 odst. 6 zákona č. 582/1991 Sb.), nýbrž může být předmětem poučení ve smyslu obecné poučovací povinnosti ve smyslu § 4 odst. 2 a 4 správního řádu. Není tedy povinností orgánů sociálního zabezpečení začleňovat do svých rozhodnutí či jiných písemností taková poučení; pokud tak činí, je na nich, v jakém rozsahu poučí příjemce dávky o jeho povinnostech vyplývajících ze zákona (viz k tomu rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 8. 2013, č. j. 3 Ads 95/2012 - 20, přístupný na www.nssoud.cz). Poučení o povinnosti oznámit „skutečnosti rozhodné pro trvání nároku na dávku, její výši a výplatu nebo poskytování“ ve smyslu § 50 odst. 1, 2 zákona č. 582/1991 Sb. není nutnou podmínkou pro uplatnění odpovědnosti za přeplatek na důchodové dávce, neboť oznamovací povinnost je dána ze zákona *(ignorantia legem neminem excusat*). Nejvyšší správní soud se ztotožňuje s názorem krajského soudu, že formuláře, na nichž stěžovatel žádal o přiznání důchodových dávek, obsahovaly jednoznačný a srozumitelný údaj o tom, zda stěžovatel pobírá nějakou důchodovou dávku a jaký orgán důchodového pojištění mu ji vyplácí. Z pohledu zavinění zde tedy je možno usuzovat minimálně na tzv. nevědomou nedbalost, kdy stěžovatel nemusel nutně vědět, že má povinnost oznámit rozhodnou skutečnost, ale vědět to mohl a měl. Případné přihlédnutí krajského soudu k tomu, že stěžovatel nebyl poučen, by tedy na závěru o vzniku odpovědnosti za přeplatek na vdoveckém důchodě, ničeho nezměnilo.

Stěžovatel dále namítal, že údaj o tom, že je vdovec, mohl každý orgán veřejné moci zjistit z evidence obyvatel. K tomu Nejvyšší správní soud uvádí, že rozhodnou skutečností (jak již bylo vysvětleno u předchozí námitky) z pohledu nároku na výplatu důchodové dávky zde není osobní status stěžovatele (vdovec), nýbrž skutečnost, zda stěžovatel pobíral po své zesnulé manželce pozůstalostní důchod. Tato skutečnost není zjistitelná z žádné úřední evidence přístupné přímo všem orgánům veřejné moci, přičemž VÚSZ neměl důvod takovou skutečnost svou úřední činností zjišťovat. Stejně tak VÚSZ neměl důvod v této situaci sdělovat žalované, že začal stěžovateli vyplácet starobní důchod přiznaný již od data 23. 9. 2002, jelikož mu nebylo známo, že stěžovatel se od 25. 3. 2005 stal příjemcem vdoveckého důchodu.

Další námitkou stěžovatel zpochybnil příčinná souvislost mezi případným porušením oznamovací povinnosti a vznikem přeplatku, neboť žádost o přiznání starobního důchodu podával stěžovatel u žalované, nikoliv u VÚSZ. Jak vyplývá ze správního spisu, stěžovatel skutečně podal žádost o přiznání starobního důchodu dne 12. 8. 2002 u OSSZ v Písku (nikoliv u žalované), nicméně to nic nemění na tom, že příslušným orgánem pro rozhodnutí o jeho žádosti, přiznání a eventuálnímu vyplácení starobního důchodu byl příslušný VÚSZ. (viz k tomu § 9 odst. 2 zákona č. 582/1991 Sb., ve znění platném a účinném ke dni podání žádosti o starobní důchod). Okresní správy sociálního zabezpečení mají a měly i k datu podání žádosti o starobní důchod povinnost sepisovat žádosti o přiznání důchodových dávek (§ 82 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., ve znění platném a účinném ke dni podání žádosti o starobní důchod) a postoupit je případně jinému příslušnému orgánu důchodového pojištění k rozhodnutí o důchodové dávce. Jak již bylo uvedeno, stěžovatel měl splnit oznamovací povinnost alternativně buď u žalované, nebo u VÚSZ, neboť souběh vdoveckého a starobního důchodu znamenal rozhodnou skutečnost pro oba plátce důchodových dávek, tedy jak žalovanou, tak i VÚSZ. Jelikož ani jeden z nositelů pojištění nebyl obeznámen se souběhem vyplácených důchodů, neprovedly postup předvídaný ustanovením § 115 zákona č. 582/1991 Sb., tedy sloučení výplaty obou důchodů až do té doby, než byl souběh výplaty důchodových dávek zjištěn při provedení kontroly v roce 2011.

Nejvyšší správní soud tedy neshledal žádnou z námitek stěžovatele jako důvodnou. Napadený rozsudek krajského soudu je tedy naprosto správný a Nejvyšší správní soud se s jeho právními závěry ztotožňuje. Z uvedených důvodů Nejvyšší správní soud stěžovatelovu kasační stížnost zamítl (§ 110 odst. 1 s. ř. s. in fine).

O náhradě nákladů řízení rozhodl Nejvyšší správní soud v souladu s ustanovením § 60 odst. 1, 2 ve spojení s § 120 s. ř. s. Stěžovatel neměl ve věci úspěch, a proto nemá právo na náhradu nákladů řízení, které mu vznikly. Žalovanému správnímu orgánu, který by jinak měl právo na náhradu nákladů řízení, nelze náhradu nákladů řízení v souladu s ustanovením § 60 odst. 2 s. ř. s. přiznat.

Poučení: Proti tomuto rozsudku **nejsou** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 13. listopadu 2013

JUDr. Petr Průcha
předseda senátu